

Verbetering van de ketenaanpak rondom vechtscheidingen in de gemeente Veenendaal

Masterthesis

Auteur: Marthe Mittendorff, 5654971

Universiteit Utrecht

Masteropleiding: Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken 2015-2016

Thesisdocent: Stijn Sieckelinck

Gemeente Veenendaal

Afdeling: Maatschappelijke Ontwikkeling

Thesisbegeleider: Maaïke Baggerman

Datum: 27 juni 2016

Abstract

This research focuses on experiences of professionals and experts regarding the local approach of high conflict divorces. The research mainly focused on the preventive approach, the approach regarding signaling the problem, and intervening in the problem. Furthermore, part of the research focuses on how assumptions of the decentralization process can be used to reduce the number of high conflict divorces. Those assumptions are the empowerment of the youth and the family, the use of the social network and the over-all collaboration.

The goal of this research is to provide recommendations to the municipality of Veenendaal. These recommendations focus on how the chain approach regarding high conflict divorces could be improved, and how the care within this chain approach could be adjusted using the assumptions of decentralization. These recommendations are the result of interviews with 13 professionals and experts.

The overall conclusion of this research is that the experiences of professionals and experts regarding the chain approach in high conflict divorces are partly in accordance with each other and partly contradictory. Professionals all apply the same approach and take the assumption of decentralization into account, in handling high conflict divorces especially regarding the empowerment and use of the social network. All participants of this research mentioned the importance of the assumptions of decentralization, and indicated they act in accordance to these assumptions. However, regarding integral collaboration between parties progress should be made according to some professionals and experts.

Keywords: professionals, experts, approach in high conflict divorces, decentralization

Samenvatting

In dit onderzoek zijn de ervaringen van professionals en ervaringsdeskundigen met betrekking tot de aanpak van vechtscheidingen onderzocht. Er is daarbij gekeken naar de preventieve aanpak, de aanpak rondom het signaleren en het interveniëren. Tevens is onderzocht op welke manier de uitgangspunten van de transformatie een rol kunnen spelen in het verminderen van vechtscheidingen. Het gaat hier om de uitgangspunten: eigen kracht van de jongeren en het gezin, inzetten van het sociale netwerk en de integrale samenwerking.

Het doel van dit onderzoek was om de gemeente Veenendaal een aantal aanbevelingen te overhandigen hoe de ketenaanpak rondom vechtscheidingen verbeterd kan worden en de zorg meer op elkaar afgestemd kan worden in het licht van de uitgangspunten van de transformatie. Deze verbeterpunten zijn door professionals en ervaringsdeskundigen aangereikt in 13 interviews.

Geconcludeerd is dat de ervaringen van professionals en ervaringsdeskundigen met betrekking tot de ketenaanpak van vechtscheidingen op een aantal punten raakvlakken heeft. De wijze waarop de uitgangspunten van de decentralisatie worden ingezet in de aanpak rondom vechtscheidingen met betrekking tot de eigen kracht en het inzetten van het sociale netwerk is vergelijkbaar tussen professionals. Het belang van deze uitgangspunten wordt ingezien door alle participanten en hier wordt ook naar gehandeld. Toch is er ook een aantal tegenstrijdigheden. Op het gebied van integrale samenwerking is volgens een aantal professionals en ervaringsdeskundigen nog een slag te maken.

Sleutelwoorden: professionals, ervaringsdeskundigen, aanpak vechtscheidingen, transformatie

Inleiding

Het exacte aantal vechtscheidingen in Nederland is niet bekend, maar geschat wordt dat jaarlijks ongeveer 3500 kinderen in de knel komen door een vechtscheiding en dat op dit moment ongeveer 16.000 kinderen ernstige last hebben van de vechtscheiding van hun ouders (Jeugdzorg Nederland, 2014). Volgens het laatste grootschalige onderzoek uit 2013 is het aantal vechtscheidingen de afgelopen vier jaar opgelopen van 10 naar 20 procent van het totale aantal echtscheidingen (Van der Valk & Spruijt, 2013).

Vanuit verschillende kanten wordt er gepleit voor een verbetering van de aanpak van vechtscheidingen. Zo hebben diverse experts op het gebied van vechtscheidingen zoals NJI, Villa Pinedo en Expertise Centrum Kind en Scheiding een brandbrief ondertekend, gericht aan alle gemeenten in Nederland. Hierin worden gemeenten opgeroepen om meer werk te maken van preventie op het gebied van vechtscheidingen en kinderen van gescheiden ouders beter te begeleiden (Haverkort, Kooistra-Popelier, Spruijt, & van der Linde, 2016). Daarnaast is in de Tweede Kamer onlangs een motie aangenomen, waarin maatschappelijke organisaties wordt gevraagd initiatieven te ontwikkelen om het aantal vechtscheidingen terug te dringen (Rechtspraak, 2016). Ook de Kinderombudsman richt zich in zijn adviesrapport 'Vechtende ouders, het kind in de knel' op de positie van kinderen in een vechtscheiding. Hierin komen de sleutelbegrippen vroeger signaleren, vroeger ingrijpen en de regie op één plek als aanbevelingen naar voren (Kinderombudsman, 2014). Vanuit het onderzoeksveld worden bestuurders van gemeenten en zorginstellingen opgeroepen om hun scheidingsexperts te stimuleren om gezamenlijk met scheidingsdeskundigen uit het onderzoeksveld het hulpverleningslandschap in te richten. Een interventiepakket voor preventie en curatie dat dekkend is (Goorden, 2015).

Vanwege de geschatte ernst van het probleem heeft de gemeente Veenendaal vechtscheidingen tot speerpunt benoemd in haar beleidskader. Tussen 2000 en 2013 is het aantal eenoudergezinnen in Veenendaal met 60% gestegen (GGD Atlas, 2014). Bij 11% van alle gezinnen in Veenendaal, met kinderen tussen de 0-4 jaar, is er sprake van ruzies en conflicten binnen het gezin. In het beleidsplan 2016-2019 van de gemeente Veenendaal is opgenomen dat er een groot beroep gedaan op de tweedelijns jeugdhulp als gevolg van vechtscheidingen (De kracht van onze jeugd, 2016-2019). Een van de wijkteams merkt op dat 10% van het totaal aantal aanmeldingen op dit moment problematiek rondom een vechtscheiding betreft. Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) ondervindt dat vechtscheidingen vaak voorkomen en dat betrokkenen een intensief beroep doen op de hulpverlening. Deze bevindingen hebben ertoe geleid dat de gemeente Veenendaal inzet op het voorkomen dat kinderen in de knel komen door toedoen van ouders en ouders bewust maken van de invloed van hun scheiding op de kinderen (Preventieplan CJG Veenendaal, 2015).

De decentralisatie en de nieuwe Jeugdwet die per januari 2015 is ingegaan vroegen om een transformatie van de jeugdhulp. Hierbij is het streven om zo veel mogelijk de eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden van jeugdigen en hun ouders, met inzet van hun sociale

netwerk te benutten om daarmee problemen te voorkomen (Jeugdwet, 2014). De literatuur over vechtscheidingen schenkt hier weinig aandacht aan. Volgens de Winter (2008) kan de Pedagogische Civil Society een belangrijke rol spelen in de aanpak van diverse problemen, waaronder kindermishandeling. De Pedagogische Civil Society omvat de gemeenschappelijke activiteiten van burgers rondom het grootbrengen van kinderen. Hierbij gaat het er om dat burgers bereid zijn samen de verantwoordelijkheid te dragen voor de opvoeding van kinderen in het publieke domein (NJI, 2014). Naast preventie, het inzetten van het sociale netwerk en *empowerment* van jeugdige en gezinnen heeft de decentralisatie ook als doel meer integrale hulp te bieden aan gezinnen waarbij een nauwe samenwerking tussen professionals belangrijk is (Jeugdwet, 2014). Het lijkt dus van belang dat er een ketenaanpak ontwikkeld wordt rondom vechtscheidingen, waarbij professionals de zorg meer op elkaar afstemmen.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: Op welke wijze kan de gemeente Veenendaal de huidige aanpak van vechtscheidingen verbeteren in het licht van de uitgangspunten van de transformatie? De volgende deelvragen zullen bijdragen aan het vormen van een advies voor de gemeente Veenendaal.

- ❖ Hoe ervaren professionals en ervaringsdeskundigen de aanpak van de gemeente Veenendaal met betrekking tot vechtscheidingen? Wat is volgens hen succesvol, welke knelpunten ervaren zij en welke verbeterpunten stellen zij voor?
- ❖ Op welke manier kunnen de uitgangspunten van de transformatie een rol spelen in het verminderen van vechtscheidingen?

Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden verschillende thema's besproken die betrekking hebben op de onderzoeksvragen op basis van literatuuronderzoek. Allereerst wordt beschreven wat vechtscheidingen zijn en hoe deze ontstaan. Daarna worden de gevolgen voor kinderen die met een vechtscheiding te maken hebben beschreven. Tot slot wordt weergegeven wat de taak van de gemeente is bij deze problematiek.

Vechtscheidingen

Vechtscheidingen staan bekend om langdurige gevechten tussen partners, inadequate communicatie en ingewortelde conflicten. Daarnaast worden ze gekarakteriseerd door vijandigheid. Standaardoplossingen en interventies zijn over het algemeen onvoldoende voor deze partners. Ook hebben ze vaak weinig oog en begrip voor de effecten van hun conflictgedrag voor de eventueel betrokken kinderen (Mitcham-Smith & Henry 2007). Er wordt van een vechtscheiding gesproken als de scheiding zo conflictueus verloopt dat ouders het belang van de andere ouder en/of kinderen uit het oog verliezen (Kinderombudsman, 2014). Ouders zijn niet in staat om bij elkaar te blijven, maar ook niet om emotioneel los te komen van elkaar. Uit de literatuurstudie over vechtscheiding van Cohen en Levite (2012) komt naar voren dat er vaak ontevredenheid is over de scheidingsovereenkomst bij scheidende stellen en dat ze wrokgevoelens naar elkaar blijven koesteren. Ze zijn vaak boos op elkaar en niet in staat te communiceren over de meest concrete en relevante onderwerpen. De communicatie kenmerkt zich vooral door beschuldigingen. Kinderen worden ingezet als pionnen in de strijd. Koppels die in een vechtscheiding verkeren zoeken vaak niet vrijwillig hulp, maar worden vaak door gefrustreerde rechters doorgestuurd voor therapie als laatste redmiddel (Scharff, 2004).

Een vechtscheiding kan beschouwd worden als een vorm van kindermishandeling (van Lawick, 2012). Vechtscheidingen omvatten namelijk diverse aspecten van emotionele en fysieke kindermishandeling, emotionele verwaarlozing en het getuige zijn van conflicten en geweld tussen de ouders (Ayoub, Deutsch, & Maraganore, 1999). Geweld tussen partners in de vorm van emotioneel, psychologisch en fysiek geweld, komt bij minstens de helft van de vechtscheidingen voor (Jaffe, Crooks, & Poisson, 2003).

Ontstaan en oorzaken van een vechtscheiding

Volgens Hoefnagels (2009) ontstaan vechtscheidingen doordat de 'scheidingsmelding' niet goed gedaan wordt en dus ook niet ontvangen wordt. Hoefnagels bedoelt met de scheidingsmelding een duidelijke uitspraak over de wens tot scheiden en tevens een duidelijke uitleg van het waarom van die wens door de vertrekkende partner. Als er sprake is van een vermijdende hechtingsstijl bij de ontvanger, kan dit leiden tot een onverzoenlijke, vijandige houding. Mensen met een vermijdende hechtingsstijl gaan contact en intimiteit uit de weg. Het zijn mensen die hun zorgen niet kunnen delen

en liever hun problemen zelf oplossen. De scheiding wordt daardoor een juridisch geschil dat uitgevochten wordt door advocaten, waardoor het belang van kinderen uit het zicht raakt (Anthonijsz, 2015).

Levite en Cohen (2011) hebben in hun onderzoek de vechtscheiding benaderd vanuit de object-relatie theorie. Partners die te maken hebben met vechtscheidingen zijn over het algemeen niet in staat het complexe emotionele proces te bevatten en te accepteren. De partners kunnen niet omgaan met frustraties, boosheid, woede, haat, pijn of tegenstrijdigheid. Zij zijn niet in staat om met deze gevoelens om te gaan, gaan ze de strijd aan, hetgeen leidt tot vechtscheidingen.

In de literatuur komt een aantal risicofactoren naar voren bij het ontstaan van een vechtscheiding. Allereerst spelen de financiële gevolgen van een scheiding een belangrijke rol (Inspectie Jeugdzorg, 2013). Door de veranderde gezinssituatie is er minder geld beschikbaar. Financiële aspecten kunnen een onderdeel worden van de strijd tussen ouders en de strijd mogelijk verharderen (Inspectie Jeugdzorg, 2013). Tevredenheid over financiële overeenkomsten tussen scheidende individuen leidt tot minder conflicten (Levite & Cohen, 2011). Daarnaast is het visieverschil tussen ouders een belangrijke factor voor escalatie. Ouders hebben na een scheiding vaak verschillende visies over de opvoeding en het belang van de kinderen (Inspectie Jeugdzorg, 2013). Ouders maken zich zorgen over het welzijn van hun kind wanneer deze bij de andere ouder verblijft. Deze zorgen kunnen soms zeer ernstig zijn zoals verwaarlozing, mishandeling of misbruik (Inspectie Jeugdzorg, 2013). Ook blijkt uit onderzoek dat de mate van toegang tot hun kind een belangrijke rol speelt in het voortdurende conflict tussen ouders. Vaders blijken vaak niet tevreden over de hoeveelheid tijd die zij kunnen spenderen met hun kinderen (Levite & Cohen, 2011). Conflicten over voorgaande aspecten vraagt veel van deze stellen, hun familieleden en de professionals die hen bijstaan (Baitar, Buysse, Brondeel, de Mol, & Rober, 2012).

Gevolgen voor kinderen

Een scheiding betekent voor kinderen altijd een ingrijpende verandering. Kinderen die met een echtscheiding te maken hebben, lopen een verhoogd risico op verschillende problemen in zowel de kindertijd, puberteit als de volwassentijd. De problemen verschillen van angst en depressie, sociale problemen, aandachtsproblemen, delinquent gedrag tot agressief gedrag (Storksens, Roysamb, Moum, & Tambs, 2005). Veel studies laten zien dat kinderen die uit gescheiden gezinnen komen een lager niveau van welbevinden ervaren op verschillende domeinen (Amato & Keith, 1991). Deze negatieve effecten van scheiding worden vaak toegeschreven aan een gebrek aan socialisatie doordat kinderen vaak maar bij één ouder opgroeien. Er is een duidelijke consensus tussen onderzoekers en hulpverleners over het feit dat, behalve wanneer er sprake is van ernstig conflict tussen ouders en misbruik, het voor het kind het beste is om een relatie op te bouwen met beide ouders (Lee & Hunsley, 2001). Bij een echtscheiding ervaren kinderen veranderingen in het gezin en aanpassingsvraagstukken,

maar vaak zijn familie en school een stabiele kracht voor kinderen in het helpen omgaan met deze kwesties (Mitcham-Smith & Henry, 2007). Kinderen kunnen beter omgaan met echtscheiding als sprake is van goed ouderschap, een goede geestelijke gezondheid van de ouders, weinig conflicten tussen de ouders en sociale steun van de omgeving (Anthonijsz, 2015).

Amato en Keith (1991) onderscheiden een drietal perspectieven van waaruit naar de gevolgen van een scheiding voor kinderen gekeken kan worden. Dit zijn het *Parental Absence* perspectief, het *Economic Disadvantage* perspectief en het *Family Conflict* perspectief. Bij dit laatste speelt het conflict tussen ouders voor en na de scheidingperiode een belangrijke rol. Dit is een ernstige stressfactor voor kinderen. Vijandigheid tussen gescheiden ouders veroorzaakt een aversieve thuisomgeving waar kinderen stress en onveiligheid ervaren. Conflict zorgt ook voor stress bij ouders en maakt hen minder effectieve opvoeders voor kinderen (Amato & Keith, 1991). Conflict tussen ouders is een belangrijke voorspeller voor de negatieve uitkomsten van scheiding voor zowel kinderen als volwassenen (Lebow & Rekart, 2007). Ernstige en langdurige conflicten worden geassocieerd met meer onveilige hechting en angst bij jonge kinderen (Kelly, 2000). De hechtingstheorie van John Bowlby beschrijft hoe kinderen hun gedrag volledig aanpassen aan een van de verzorgers om zo de veiligheid en kans op voeding te vergroten. Kinderen vormen al jong een intern werkmodel van de ervaringen met hun verzorgers om zo beter te kunnen anticiperen op het gedrag van de verzorger (Garber, 2014). Doordat een kind bij de scheiding te maken heeft met twee verschillende huishoudens schuilt het gevaar dat het kind zich als een kameleon gaat gedragen, waarbij het kind constant de emoties aanpast aan de omgeving van de verzorger. Bij een vechtscheiding waarbij de ene ouder de andere ouder zwart maakt, zal het kind zich in beiden gevallen aanpassen aan de omgeving. Buffers die het kind zouden kunnen beschermen bij ernstige conflicten tussen ouders zijn een goede relatie met tenminste een van de ouders, ouderlijke warmte, de ondersteuning van broers of zussen, en voor adolescenten geldt zelfvertrouwen en ondersteuning van leeftijdgenoten.

Er is samenhangend bewijs dat conflict tussen gescheiden ouders sterker geassocieerd wordt met problemen bij kinderen dan de scheiding zelf (Ayoub, Deutsch, & Maraganore, 1999). Studies hebben aangetoond dat kinderen die worden blootgesteld aan een vechtscheiding zowel internaliserende als externaliserende problematiek ontwikkelen (Kelly, 2000; Mitcham-Smith & Henry, 2007). Binnen het cognitieve contextuele model blijkt dat de perceptie en interpretatie van het conflict tussen ouders door kinderen een centrale rol speelt in het effect op kinderen (McDonald & Grych, 2006). Volgens dit model gaan kinderen na - wanneer ze een conflict tussen ouders meemaken - of dit effect heeft op hun eigen welbevinden en dat van hun familie en proberen er achter te komen of zij verantwoordelijk zijn voor de oorzaak of het oplossen van het conflict. De chronische oneindige conflicten tussen ouders verwoesten de relatie tussen kinderen en een van de of beiden ouders (Mitcham-Smith & Henry, 2007). Kinderen hebben een grotere kans op ernstige loyaliteitsconflicten, vervreemding en ouderafwijzing als er sprake is van een vechtscheiding (Spruijt & Kormos, 2010). De

vechtscheiding leidt tot gevoelens van vervreemding tussen ouders en kind. In deze gevallen wil de ene ouder controle krijgen over de ander door het kind in het midden te plaatsen, waarbij de ouder zijn of haar standpunt op de andere ouder over probeert te brengen via het kind. Kinderen ontwikkelen hierdoor vaak intense haatgevoelens voor deze ouder en buitengewone lof voor de andere ouder. Dit kan leiden tot het weigeren van bezoek en contact van de zwart gemaakte ouder (Mitcham-Smith & Henry, 2007; Garber, 2014).

Aanpak

Met ingang van de Jeugdwet per januari 2015, dragen gemeente de verantwoordelijkheid voor een passend aanbod voor de jeugdhulp (Vries & Kossen, 2015). Van het voorkomen van problemen tot het verhelpen ervan. Op landelijk niveau is er de afgelopen jaren een aantal initiatieven geweest om aandacht te vragen voor de problematiek rondom scheidingen, gericht op de positie van kinderen. Hierin komt naar voren dat de hulpverlening rondom vechtscheidingen zich vooral moet richten op het voorkomen. Het is belangrijk alert te zijn op beginnende problemen in een relatie, snel in te grijpen en effectief samen te werken om te voorkomen dat problemen verergeren en leiden tot een echtscheiding of een vechtscheiding (Anthonijsz, 2015). Op dit moment is er volgens Goorden (2015) een gebrek aan goed gefundeerd onderzoek naar de werkzaamheid van oplossingen, naar de interventies waarin deze verpakt zijn en naar de opbrengsten van de verschillende soorten preventieve en curatieve interventies op het gebied van aan scheiding gerelateerde problematiek. Hieronder volgt een beschrijving van de keten waarin de aanpak van vechtscheidingen kan worden ingedeeld, die past bij de verantwoordelijkheden die de gemeenten hebben. Belangrijk is dat jeugdigen en ouders in alle fasen van een scheiding een beroep kunnen doen op een passend hulpaanbod.

Preventie

Om problemen in gezinnen te voorkomen, is preventie een essentiële taak voor gemeenten (Ligtermoet & Okma, 2014). Preventieve interventies zijn geschikt voor situaties waarin nog (bijna) geen problemen zijn, maar wel risico's daarop. Het voorkomen van een vechtscheiding kan op twee momenten plaatsvinden. Het eerste moment waarop ingegrepen kan worden, is bij het bieden van voorlichting advisering en hulpverlening aan jonge (aanstaande) ouders. Een tweede moment is om de mogelijkheid tot begeleiding en advisering te introduceren als een scheiding niet te vermijden is.

Uit onderzoek blijkt dat voorlichting, psycho-educatie en leren van communicatievaardigheden invloed heeft op de toename van relatie-tevredenheid, afname van post-partum depressie en de afname van vijandige gevoelens tijdens conflicten bij (aanstaande) ouders (Shapiro & Gottman, 2005). Sinds 2009 wil het Rijk sterker inzetten op het traject voorafgaand aan de scheiding. Het accent ligt op vrijwillig aanbod op het terrein van conflicthantering. Dit aanbod is ondergebracht bij de Centra voor Jeugd en Gezin en richt zich op het versterken van de eigen kracht van het gezin (Anthonijsz, Dries, Berg-le Clercq, & Chenevert, 2010). Een aantal voorbeelden hiervan

is Emotionally Focused Therapy, Family Factory - Tijd van je leven en Triple P. Dit zijn interventies die zich richten op de ouders en zijn een eerste ondersteuning bij relatieproblemen (Zoon & Anthonijsz, 2015).

Als blijkt dat een echtscheiding niet te voorkomen is of er behoefte is aan intensievere interventies dan zijn er verschillende interventies en platformen beschikbaar zoals BOR Humanitas, mediation en het platform Villa Pinedo (Kinderombudsman, 2014). Daarnaast is het van belang dat ouders zich, voordat een eventuele scheiding plaatsvindt, realiseren welke gevolgen het voor hun kinderen heeft als zij strijd met elkaar voeren. Bij het opstellen van een ouderschapsplan moet informatie over de effecten van een problematische scheiding en chronische conflicten op de kinderen op de voorgrond staan. Ook moeten kinderen meer en beter betrokken worden bij het opstellen van het ouderschapsplan (Inspectie Jeugdzorg & Inspectie voor de gezondheidszorg, 2013). Als ouders er in slagen om met elkaar in gesprek te blijven en al in een vroeg stadium tot goede afspraken komen, wordt daardoor ook schade bij kinderen voorkomen. Zoals eerder gezegd is het niet zozeer de scheiding zelf die schade oplevert, maar het ontstaan en aanhouden van het conflict.

Signaleren

Omdat scheidingsproblemen zich in de privésfeer afspelen, ouders vaak op zichzelf en op de strijd gericht zijn en niet vrijwillig hulp zoeken (Scharff, 2014), blijkt het in de praktijk lang te duren voordat een eventuele vechtscheiding en de daarmee gepaard gaande problemen van kinderen in vechtscheidingen worden gesignaleerd. Signaleren is het onderkennen van en aandacht vestigen op een risico of een probleem (Van Yperen & Van Woudenberg, 2011). Terwijl het vroeg ingrijpen van groot belang is om verdere schade te voorkomen (Kinderombudsman, 2014). Vroegtijdige signalering van relatieproblemen voorkomt dat problemen onoplosbaar worden en kinderen daarvan schade ondervinden. Het komt vaak voor dat scheidingsproblematiek niet of laat herkend wordt, of dat kinderen onterecht een ander label opgeplakt krijgen, ondanks dat kinderen die betrokken zijn bij een vechtscheiding zichtbaar zijn voor veel mensen, zoals familieleden, vrienden, onderwijzers, burens en andere sociale bekenden (Spillane-Grieco, 2000). Een systemische expertise in de zorgketen is daarom noodzakelijk (Anthonijsz, 2015). Scholen, Centra voor Jeugd en Gezin, huisartsen, maatschappelijk werk en zelfs advocaten en mediators zouden volgens de Kinderombudsman een belangrijke rol kunnen spelen bij de signalering van escalerende echtscheidingen. Het is belangrijk dat deze groep zich verantwoordelijk voelt en deze verantwoordelijkheid neemt wat betreft de signaleringsfunctie. Het verschilt per school, professional en instelling of deze signalen worden opgepikt en hoe met deze signalen wordt omgegaan (Kinderombudsman, 2014). De gevolgen voor kinderen die vanuit de literatuur naar voren komen, kunnen een belangrijk signaal zijn voor vechtscheidingen. Belangrijk is dat signaleerders alert zijn op een eventuele vechtscheiding wanneer er plotseling sprake is van internaliserende en externaliserende problematiek bij een kind (Mitcham-Smith & Henry, 2007).

Interveniëren ouders

Als ouders niet in staat blijken om samen tot een ouderschapsplan te komen, of tot een goede uitvoering van dat plan te komen, kan de rechter een beslissing nemen over hoe gezag, omgang en financiële verdeling eruit moeten zien. Bij vechtscheidingen richten ouders hun aandacht vooral op de onderlinge strijd en minder op hun kind (Anthonijsz, 2015). De rechter heeft verschillende instrumenten om zich te laten informeren over hoe die beslissing eruit moet zien. Met zijn beslissing dwingt hij ouders de juridische strijd te stoppen en zich te richten op de kinderen. In de praktijk blijkt de strijd echter vaak te blijven voortwoeden, ook als de juridische beslissing is gevallen, bijvoorbeeld over de uitvoering van de gemaakte afspraken. Verwijten en procedures worden gestapeld, de strijd niet gestaakt (Kinderombudsman, 2014).

Een aantal interventies gericht op het aanpakken van vechtscheidingen is bijvoorbeeld Kinderen uit de Knel, Kind uit de strijd en Complexe Scheidingen. Deze interventies richten zich op het doorbreken van destructieve patronen tussen ouders en het ombuigen van de onderlinge strijd. Het welzijn van de kinderen en de positie van het kind staan hierin centraal (Zoon & Anthonijsz, 2015).

Het doorbreken van de impasse kan alleen als meerdere risicofactoren tegelijk worden aangepakt. Zo is het essentieel, in situaties van problematische (echt)scheidingen die gepaard gaan met juridische procedures, de verbinding te maken tussen de juridische strijd van de ouders enerzijds en de effectiviteit van de geboden hulpverlening anderzijds. Vragen die daarbij spelen zijn hoe lang en in hoeverre de juridische strijd mag interfereren met effectieve hulpverlening of het bestendigen van eenmaal bereikte resultaten en wanneer en op welke wijze ingegrepen moet worden indien de juridische strijd niet in het belang van de kinderen is (Inspectie Jeugdzorg & Inspectie voor de gezondheidszorg, 2013). Een integrale samenwerking tussen de hulpverlening aan het kind, de hulpverlening aan de ouder en de juridische vertegenwoordigers is van groot belang.

Interveniëren kind

De taak voor gemeenten is een passend aanbod creëren voor kinderen die geconfronteerd worden met de gevolgen van een scheiding van de ouders en op die manier zorgen dat de schade voor kinderen wordt beperkt (Kinderombudsman, 2014). Voor het beperken van de nadelige effecten van een echtscheiding bestaat een aantal door het Nederlands Jeugdinstituut erkende interventies gericht op kinderen waarbij ook de ouders betrokken worden (Anthonijsz, 2015). Een aantal voorbeelden hiervan is KIES, Ouderschap Blijft en Kinderen uit de Knel (Zoon & Anthonijsz, 2015). De interventies gericht op kinderen werken aan de verwerking van een echtscheiding en de weerbaarheid van kinderen. De interventies gericht op ouders werken aan het doorbreken van destructieve patronen en er wordt gezocht naar oplossingen voor terugkerende problemen.

Zoals al eerder benoemd, wordt een vechtscheiding vaak gezien als een vorm van kindermishandeling (Ayoub, Deutsch, & Maraganore, 1999). Toch voldoet de aanpak van kindermishandeling vaak niet bij vechtscheidingen, daar de kindermishandeling gericht is op agressie

naar het kind en het bij vechtscheidingen vooral gaat over de conflictueuze relatie tussen de partners waar het kind in afgeleide vorm de gevolgen van ondervindt (Kelly & Emery, 2003).

Transformatie

Met de decentralisatie en de transformatie van de jeugdhulp die daar mee gepaard ging, is de nadruk meer komen liggen op preventie, eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden van jeugdigen en hun ouders, met inzet van hun sociale netwerk (Jeugdwet, 2014). De situatie voor 2015 was dat de hulpverlening verkokerd raakte: hulpverleners en instituties werkten langs elkaar heen en schoven de verantwoordelijkheid op elkaar af (RMO, 2008). Deze gebrekkige samenwerking rond kinderen gezinnen moest veranderen door de Jeugdwet die in 2015 in ging. Daarnaast was er een ander denkkader nodig, namelijk dat van ontzorgen en normaliseren. Met ‘ontzorgen’ wordt bedoeld dat kwetsbare gezinnen een vorm van zorg nodig hebben die de eigen kracht kan versterken en waardoor de sociale omgeving geactiveerd en benut kan worden (RMO, 2012). Het gaat uit van de krachten en competenties die individuen hebben en heeft als gevolg dat de burger meer verantwoordelijk wordt voor het oplossen of voorkomen van problemen in het eigen leven (Moritsugu, Vera, Wong & Grover Duffy, 2014, Movisie, 2013). Centraal staat de ervaring van toenemende kracht, het gevoel ertoe te doen en erkend te worden als waardevol persoon (Engels, van der Lelie, 2010). De sociale omgeving waarvan het gezin deel uitmaakt, de Pedagogische Civil Society, is daarentegen van wezenlijk belang voor de kwaliteit van opvoeding die ouders kunnen bieden. Informele steun aan ouders door andere volwassenen kan een belangrijke bijdrage leveren aan het welzijn van kinderen (Kesselring, de Winter, Horjus, van de Schoor & van Yperen, 2012). ‘Normaliseren’ houdt in dat onnodig problematiseren en etiketteren moet worden tegengegaan (RMO, 2012). Het doel van de stelselwijziging was om het jeugdstelsel eenvoudiger, efficiënter en effectiever te maken. dit vernieuwde jeugdstelsel zou de eigen kracht van de jongere versterken en het zorgend vermogen van diens gezin en sociale omgeving stimuleren (Rijksoverheid, 2013). Er was een transformatie nodig. Integrale hulp aan gezinnen wordt ingevuld met het principe een gezin, een plan, een regisseur.

Methode

Ter voorbereiding op het onderzoek is er een symposium op het gebied van vechtscheidingen bezocht. Tevens zijn er twee gesprekken geweest met professionals binnen het CJG die een aantal jaren ervaring hebben met de aanpak rondom vechtscheidingen. Het doel van deze gesprekken was om meer inzicht te krijgen in de context en het huidige aanbod. Het symposium en de gesprekken zijn gebruikt als input voor het opstellen van interviewvragen.

Type onderzoek

Het gaat om een kwalitatief design met een ontwerpend onderzoek, namelijk een analyse van de huidige situatie en een advies voor het verbeteren hiervan. Er wordt gebruik gemaakt van twee soorten bronnen, namelijk: professionals en ervaringsdeskundigen. Het onderzoek wordt uitgevoerd binnen de gemeente Veenendaal. Het betreft een gelegenheidssteekproef waarbij de participanten niet a-select worden gekozen, maar er wordt gebruik gemaakt van de contacten van het Centrum Jeugd en Gezin en de gemeente Veenendaal. Hier is voor gekozen omdat het onderzoek op relatief korte termijn moest plaatsvinden en de kans op deelname door participanten groter werd geacht wanneer er al contact was. Het betreft organisaties die de gemeente Veenendaal en het CJG zien als belangrijke ketenpartners.

Onderzoeksgroep en procedure

Er zijn elf gesprekken gevoerd met professionals, die in hun werkzaamheden te maken hebben met vechtscheidingsproblematiek en de effecten hiervan op kinderen. Deze professionals zijn werkzaam in verschillende sectoren. Waaronder twee medewerkers van het CJG, twee medewerkers werkzaam in het onderwijs (basis en voortgezet onderwijs), een jeugdverpleegkundige (GGD), een gedragswetenschapper van Samen Veilig, een wijkagent, een medewerker van lokale welzijnsorganisatie Veens, een advocaat op het gebied van persoon en familierecht, een mediator en een accounthouder van Youké (aanbieder op het gebied van Jeugd en Opvoeding). Zie bijlage 1 voor deelnemende organisaties. Gezamenlijk vertegenwoordigen deze respondenten een grote diversiteit aan sectoren die allemaal in relatie staan tot vechtscheidingen.

Daarnaast is er met twee ouders uit Veenendaal gesproken, die in een vechtscheiding verwickeld waren. Zij worden beschouwd als ervaringsdeskundigen op het gebied van vechtscheidingen. Er is geprobeerd om naast volwassenen ook met jongeren in gesprek te gaan over de aanpak rondom vechtscheidingen. Door persoonlijke omstandigheden van de contactpersoon hebben deze kunnen plaatsvinden.

De participanten zijn middels e-mailverkeer of telefonisch benaderd aan de hand van beschikbare contactgegevens bij het CJG en de gemeente Veenendaal. Uiterlijk een week voordat het interview plaats vond zijn de topics van het interview naar de participanten toegestuurd zodat ze in de gelegenheid waren zich voor te bereiden.

Onderzoeksinstrumenten

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van half gestructureerde interviews met open vragen. Een aantal topics stond voorafgaand aan de interviews vast, maar tijdens de interviews was er ruimte voor eigen invulling en een variërende volgorde van topics. Hiervoor is gekozen omdat het zorgt voor een structuur waarin de verschillende onderwerpen die belangrijk zijn gebleken vanuit de literatuur worden besproken. Daarnaast is er ruimte voor de respondent en interviewer om dieper op een onderwerp in te gaan. Ter introductie zijn de procedure, structuur en

inhoud van het interview uitgelegd aan de participant. Anonimiteit is hierbij gewaarborgd, wat bijdraagt aan de validiteit en betrouwbaarheid van de interview data. Om de betrouwbaarheid te vergroten is door de onderzoeker bij het afsluiten van een topic een korte samenvatting gegeven van de verkregen informatie van de participant, dit is een manier om te toetsen of de informatie correct is. Daarnaast hebben alle participanten een samenvatting ontvangen van het interview. Zij hebben de kans gekregen hier op te reageren. Deze aanpassingen zijn meegenomen in het verwerken van de data. De interviews duurden ongeveer 25 tot 75 minuten.

Aan de hand van de topics is in beeld gebracht hoe professionals en ervaringsdeskundigen de huidige aanpak met betrekking tot vechtscheidingen in de gemeente Veenendaal. Het interview bestaat uit vier topics. 1) beschrijving van de taak binnen de huidige aanpak, 2) succesvolle factoren van de huidige aanpak, 3) knelpunten binnen de huidige aanpak, 4) verbeterpunten huidige aanpak. Deze vier topics kunnen worden toegepast op de keten die in de literatuur naar voren komt. Deze keten ziet er als volgt uit: strijd voorkomen, strijd signaleren, strijd stoppen en schade beperken. Voordat het interview begon is aan de professional gevraagd voor welk onderdeel uit de keten hij/zij zich verantwoordelijk voelt vanuit zijn/haar functie. Het interview richtte zich vervolgens op dat onderdeel uit de keten. Dit verklaart de grote verschillen in lengte van de interviews. Daarnaast richtte het interview zich op drie uitgangspunten van de decentralisatie. De uitgangspunten zijn de eigen kracht van jeugdige en gezin, het inzetten van het sociale netwerk en een integrale samenwerking tussen professionals. Deze uitgangspunten zijn van belang in de hele ketenaanpak van vechtscheidingen. Zie voor de volledige lijst met interviewvragen voor professionals bijlage 2 en voor ervaringsdeskundigen bijlage 3.

Betrouwbaarheid en validiteit

Voor het vergroten van de betrouwbaarheid zijn alle interviews op systematische wijze geanalyseerd. De interviews zijn met een voice recorder opgenomen en woordelijk uitgetypt. Door het opnemen en letterlijk uittypen van de interviews, en de nauwkeurige interpretatie van de coderingen waarin zoveel mogelijk de woorden van de respondenten zijn aangehouden is de betrouwbaarheid en interne validiteit van de analyse gewaarborgd (Baar, 2002). Nadat het interview is getranscribeerd, zijn de uitspraken in de interviews gelabeld en samengevoegd per onderwerp met het analyseprogramma Nvivo. De interviews zijn gecodeerd aan de hand van open codes, deze kwamen grotendeels overeen met de topics van de interviews (Boeije, 2010). Door te werken met labels wordt voorkomen dat de uitspraken onjuist worden geïnterpreteerd. Op deze manier ontstaat er een overzicht van uitspraken die overeenkomen en verschillen van elkaar (Baar, 2002).

Resultaten

In de resultatensectie worden de bevindingen uit de interviews aan de hand van de vraagstellingen en gedestilleerde thema's geïntegreerd beschreven om zo tot beantwoording van de

onderzoeksvraag te komen. In bijlage 1 staat een overzicht van de deelnemende professionals inclusief door hen zelf aangegeven verantwoordelijkheden binnen de ketenaanpak van vechtscheidingen.

Preventie als oplossing

In de interviews met professionals van Veens en het CJG is gevraagd of zij, en zo ja welke, preventieactiviteiten verrichten ten behoeve van gezinnen met vechtscheidingsproblematiek, wat zij succesvol achten en welke drempels en verbeterpunten zij ervaren. Daarnaast is gevraagd naar risicofactoren en beschermende factoren waar eventueel op ingezet kan worden binnen de preventieve aanpak. Zij gaven aan dat de preventieve aanpak vooral bestaat uit het geven van uitleg aan ouders over de gevolgen van de scheiding voor het kind, op welke manier ouders het beste met elkaar kunnen omgaan in het belang van het kind maar ook uit ondersteuning in het opstellen van het ouderschapsplan. Deze aanpak wordt op verschillende manieren vormgegeven. Zo is er de mogelijkheid tot een cursus voor scheidende/gescheiden ouders, een scheidingscafé waarbij scheidende/gescheiden ouders vier keer per jaar samen komen, individuele gesprekken, inloopspreekuren en inloopgroepen. De preventieve interventies worden door verschillende hulpverleningsorganisaties naast elkaar aangeboden. De ervaring leert dat het lastig is om de doelgroep te bereiken. Een aantal suggesties die genoemd wordt om dit te verbeteren is het meer onder de aandacht brengen van het aanbod zodat mensen zelf op het idee komen om hulp te vragen, uitdragen dat de hulp laagdrempelig is en trends in wijken te monitoren zodat op basis hiervan beleid kan worden aangepast, waarmee men de problemen voor kan zijn.

“Ik zou willen dat ik als wijkagent de trends in mijn wijk kan monitoren en voor kan zijn, maar de realiteit is dat ik daar niet mee bezig ben.” (r.5)

Een van de participanten geeft aan dat de gemeente zich actiever kan opstellen om bepaalde voorzieningen van de grond te krijgen. Parent Houses wordt hierbij als voorbeeld genoemd. Doordat een van de ouders de mogelijkheid heeft om ergens anders te verblijven wordt er gewerkt aan afkoeling van het conflict. Dit zou een preventieve werking kunnen hebben op vechtscheidingen. Wanneer risicofactoren en beschermende factoren van te voren gesignaleerd worden kan daar preventief op worden ingespeeld. De risicofactoren die door professionals genoemd worden, zijn: financiële afhankelijkheid, nieuwe samenstelling van gezinnen, het geloof, een psychiatrische stoornis bij een van beide ouders, het sociale netwerk, het verleden van ouders zelf en de individualistische instelling van ouders. Daartegenover staan de beschermende factoren, dit zijn: het sociale netwerk en het kind centraal stellen.

Daarnaast is er met ervaringsdeskundigen besproken wat hun ervaringen zijn met het preventieve aanbod binnen de gemeente. Zij zijn van mening dat het lastig is om vechtscheidingen te

voorkomen. Mensen schamen zich en willen niet ‘de vuile was’ buiten hangen. Zelf hebben ze geen gebruik gemaakt van een preventief aanbod.

“Een stukje strijd voorkomen gaat niet altijd lukken. Die mensen die gaan scheiden gaan niet iemand opzoeken die ze gaat begeleiden.”

Een van de ervaringsdeskundigen geeft aan veel aan de cursus ‘van onmacht naar kracht’ te hebben gehad, met name nadat de perikelen van de vechtscheiding voorbij waren.

Geen kind tussen wal en schip

Door alle participanten die vanuit hun professie een verantwoordelijkheid hebben voor het signaleren van strijd tussen ouders bij scheiding, wordt er positief aangekeken tegen de aanpak rondom het signaleren. Een van de participanten geeft aan dat het belangrijk is om mogelijke strijd tussen ouders zo vroeg mogelijk te signaleren omdat de kans dan het grootst is dat er nog geïntervenieerd kan worden. De participanten hebben het gevoel over het algemeen voldoende toegerust zijn om signalen op te vangen. Vanuit het basisonderwijs en de GGD wordt ervaren dat kinderen duidelijke signalen afgeven wanneer er sprake is van een vechtscheiding. Het voortgezet onderwijs geeft daarentegen aan dat het niet altijd mogelijk is om dit te signaleren omdat leerlingen niet alles bespreken met hun mentor. Zij denken dat er waarschijnlijk meer vechtscheidingen spelen dan dat zij kunnen overzien. Daarnaast geeft de GGD aan dat het waardevol is dat zij vaste contactmomenten hebben waarop ze een kind zien en dat zij in hun onderzoek naar de brede ontwikkeling van het kind kijken. Van lichamelijke signalen tot psychosociale signalen. Wanneer deze signalen worden opgemerkt, wordt er een inschatting gemaakt van de ernst. Dit gebeurt niet aan de hand van een gestandaardiseerd protocol, zoals bij kindermishandeling het geval is, maar wel als volgt: als professionals zich zorgen maken over de veiligheid van het kind wordt er een zorgmelding gedaan bij Veilig Thuis. Alle participanten geven aan zich hier bewust van te zijn en weten wanneer en bij wie ze moeten zijn. Daarnaast is er de mogelijkheid, als signaleerders zich zorgen maken, om ouders door te verwijzen naar hulpverlening. Zij bespreken dit met ouders en meestal wordt aangeraden contact op te nemen met het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Het basisonderwijs merkt op dat het CJG laagdrempeliger is geworden voor ouders sinds er een inloopspreekuur van het CJG op school is.

In beide gevallen is de strijd bij de ervaringsdeskundigen niet gesignaleerd door derden. Ze vinden het ook moeilijk om een derde partij die rol toe te bedelen:

“Eigenlijk is het zo dat geen enkele hulpverlener kan begrijpen wat jouw strijd is.”

Daarnaast hebben de ervaringsdeskundigen het gevoel dat door de korte lijnen het vertrouwen tussen bijvoorbeeld een huisarts en de cliënt kan worden geschaad:

“De huisarts die denkt: gaat het wel helemaal goed daar. Ik vind het heel tricky als de huisarts meteen een melding zou doen en CJG zou bellen van: ik heb mijn twijfels bij dat gezin. Dan gaan gewoon alle alarmbellen rinkelen omdat die lijntjes dus allemaal met elkaar in verbinding staan.”

Kindaanpak versus ouderaanpak

Er is een diverse groep professionals die zich bezighoudt met het stoppen van de strijd tussen ouders. Het doel van het stoppen van de strijd is dat de schade voor het kind beperkt wordt. Daarnaast is een aantal hulpverleners alleen gericht op het beperken van de schade voor het kind. Alle hulpverleningsinstanties geven aan dat de focus ligt op de belangen van het kind, maar het wordt gezien als een wisselwerking. Wanneer je zorgt dat het goed gaat met ouders, zal het ook beter gaan met het kind. Daarom wordt er naast hulpverlening voor het kind en het creëren van een veilige situatie voor het kind gezorgd dat ouders opnieuw met elkaar leren communiceren. Het hulpverleningstraject dat zich richt op de strijd stoppen tussen ouders, is op vrijwillige basis. Een respondent zegt hierover:

“Dat is natuurlijk ook een manco in de wet. Je kunt ouders een aanwijzing geven als ze beiden gezag hebben, maar je kunt ze niet verplichten om een bepaald hulpverleningstraject in te gaan.” (r.10)

Participanten benadrukken dat ze ouders bewust maken van de consequenties die de keuzes hebben die ze maken. Daarnaast wordt genoemd dat het belangrijk is om tactische communicatie te gebruiken, een neutrale houding te hebben, benadrukken wat gezamenlijke doelen zijn en ouders helpen in de rouwverwerking, die soms nodig is als een relatie eindigt. In de fase van strijd stoppen blijken erkenning van de hulpverlener voor bepaalde gevoelens die bij een scheiding spelen en herkenning van lotgenoten van groot belang te zijn voor ouders. Lotgenotencontact zorgt ervoor dat individuen copingstrategieën over kunnen nemen van anderen die in eenzelfde situatie verkeren (Moritsugu, Vera, Wong, & Grover Duffy, 2014). Vanuit SAVE worden bepaalde voorwaarden gesteld aan ouders om de veiligheid van het kind te beschermen en de schade te beperken. Als ouders niet binnen de gestelde termijn voldoen aan de gestelde voorwaarden dan volgt er een consequentie. Hierin werkt SAVE nauw samen met het CJG. Wat door SAVE erg benadrukt werd tijdens het interview is:

“Ik denk dat we er wel heel bewust van moeten zijn dat we niet moeten denken dat we het nog een keer over hoeven te doen. Helemaal als er in een CJG traject al heel veel geprobeerd is. Laten we ons bewust blijven van wat hebben we nog in huis dat aanvullend werkt?” (r.8)

Zowel SAVE als het CJG werkt met de methodiek Complexe Scheidingen. Vanuit de tweedelijns hulp wordt door hulpverleners regelmatig ervaren dat de strijd tussen ouders niet stopt, wat er ook geprobeerd wordt. In het kader daarvan wordt er nu een nieuwe interventie ontwikkeld waarbij niet het doel is om de strijd te stoppen, maar juist de schade te beperken. Ouders worden apart begeleid. Deze begeleiding is bedoeld om ervoor te zorgen dat ouders bijvoorbeeld niet negatief communiceren over elkaar waar het kind bij is. Een van de participanten geeft aan dat het een valkuil voor de hulpverleners is, dat ze altijd alles gedaan willen hebben voordat ze een zaak doorverwijzen naar een andere partij. In de praktijk blijkt dat niet altijd in het belang te zijn van het kind:

“We willen eigenlijk altijd alles gedaan hebben. Dat vraagt de wetgeving ook wel van ons, maar aan de andere kant denk ik voor het kind is dat niet altijd goed. Soms duren sommige situaties te lang.”
(r.2)

Het aanbod gericht op kinderen blijkt beperkter dan dat voor ouders. Kinderen kunnen gebruik maken van de KIES groep waarbij ze met een groep leeftijdgenoten op een speelse manier worden gesterkt in wat ze willen en voelen. Het lotgenotencontact wordt als heel waardevol gezien in deze KIES groep aldus de KIES trainer. Daarnaast wordt binnen het onderwijs gekeken welke behoefte het kind heeft en hier wordt door de mentor of leerkracht op ingespeeld. Een van de gesproken participanten uit het onderwijs geeft aan:

“We proberen de kinderen op school een fijne plek te bieden waar ze in alle vrijheid hun zorgen kunnen neerleggen.” (r.6)

De schade beperken wordt als belangrijkste fase ervaren door een van de ervaringsdeskundigen. Er wordt benadrukt dat het niet altijd helpt om ouders samen aan tafel te zetten. Beiden ervaringsdeskundigen geven aan dat door de ouderschapsmediation de strijd alleen nog maar groter is geworden toentertijd.

“Je moet juist zo ver mogelijk bij elkaar weg blijven en dat is wat echt minder schade geeft.”

Daarnaast gaf een van de ervaringsdeskundige aan dat hij heeft gemerkt dat de manier waarop er wisselingen waren van gezinsvoogden een negatief effect had op zijn kind. Een vaste, stabiele factor voor het kind zou bijdragen aan minder schade. Een ander punt van verbetering is het verplicht stellen van de hulpverlening voor ouders. Hierdoor kunnen er makkelijker consequenties worden verbonden

wanneer bepaalde afspraken niet worden nagekomen. Dit heeft een van de ervaringsdeskundigen gemist in de hulpverlening.

Tot hoe ver gaat eigen kracht?

De eigen kracht wordt door de meeste professionals gebruikt in hun aanpak rondom vechtscheidingen. Ze maken gebruik van de mogelijkheden en krachten binnen het gezin, laten de verantwoordelijkheid en de regie bij de ouders en laten ouders zelf met oplossingen komen. Ook de ervaringsdeskundigen geven aan dat het voor een ouder juist belangrijk is om het zelf te doen. Als ouders met elkaar in gevecht zijn, heeft het geen zin als een derde partij aangeeft wat ze moeten doen. De strijd wordt alleen maar gevoed als een hulpverlener zich ermee bemoeit, aldus de ervaringsdeskundigen.

“Als je twee vechtende mensen hebt dan moet je het ze eigenlijk maar zelf laten bedenken want dan is het vaak goed”.

Vanuit de advocatuur komt juist het geluid dat ouders directiever benaderd moeten worden. Als ouders niet in staat zijn om zelf met oplossingen te komen, moet je dit ook niet blijven proberen. Zo zegt de participant:

“Ik geloof best wel in mensen die best in staat zijn om zelf tot oplossingen te komen, maar juist in vechtscheiding situaties en juist bij dat percentage mensen die eigenlijk niet willen, moet je zeggen zo is het”. (r.10)

Sociaal netwerk: risicofactor versus beschermende factor

Het sociale netwerk wordt gezien als een risicofactor voor het ontstaan van vechtscheidingen. Het netwerk lijkt soms nog meer in strijd dan ouders zelf. Het is dus van belang dat ouders er zich van bewust zijn dat de omgeving een belangrijke negatieve maar ook positieve rol kan spelen in de strijd. Er blijken in de praktijk vaak maar weinig neutrale mensen te zijn in de omgeving van ouders in een scheiding. Toch benadrukken een aantal participanten ook dat het sociale netwerk als beschermende factor kan dienen. Hier wordt altijd naar gevraagd tijdens de gesprekken met ouders. Door het kind centraal te stellen is de ervaring dat het netwerk bereid is een rol te spelen in de oplossing. Het netwerk kan als steunpunt voor het kind dienen. Een neutrale plek waar het kind niet hoeft te kiezen tussen zijn ouders en zijn zorgen rondom de scheiding kwijt kan. Daarnaast wordt het sociale netwerk ingezet vanuit praktisch oogpunt en vanuit duurzame emotionele begeleiding voor de ouder. Zo zegt een van de professionals:

“Ik ben een voorbijganger en mij moeten ze vaak betalen. Oké als je dus in de toekomst mensen hebt die je ook een bepaalde rol kunt geven. Dat is ook een stukje garantie voor de verhoudingen.” (r.9)

De ervaringsdeskundigen hebben tijdens hun proces gemist dat de hulpverlening gebruik maakte van het sociale netwerk. Beiden hadden dit als meerwaarde gezien. Ze geven aan dat ze vanuit eigen initiatief veel gebruik hebben gemaakt van hun eigen netwerk om steun te zoeken.

Integrale samenwerking

De ervaringen wat betreft de integrale samenwerking zijn uiteenlopend. De integrale samenwerking wordt als erg belangrijk ervaren door alle participanten waarmee gesproken is. De professionals die zich verantwoordelijk voelen voor het signaleren van vechtscheidingen blijken erg tevreden over de samenwerking. Ze ervaren korte lijnen, weten elkaar makkelijk te vinden en hebben vaak een contactpersoon bij het CJG. Ze hebben het gevoel serieus genomen te worden en er is vrijwel altijd sprake van een terugkoppeling vanuit het CJG. SAVE spreekt van een verbetering in de samenwerking. Het CJG is ook te spreken over de samenwerking. Er wordt domeinoverstijgend gewerkt zoals met schuldsanering en woningbouwverenigingen wanneer er een urgentieverklaring nodig is. De participanten die andere verantwoordelijkheden en taken vervullen hebben een meer kritische houding tegenover de huidige samenwerking. De geïnterviewde advocaat vindt dat ze te weinig betrokken wordt bij de hulpverlening.

“Nou vind ik sowieso dat hulpverlening Veenendaal, ook SAVE vooral, die ziet mij als advocaat heel erg als vijand terwijl ik niet de indruk heb dat ik mij zo opstel of dat ik mij zo zou moeten opstellen.” (r.10)

Er is behoefte aan (meer) contact en met elkaar in gesprek gaan en blijven. Dit wordt beaamd door andere participanten. Door een aantal participanten wordt ervaren dat er ook geen ruimte is voor een dialoog of een gesprek met andere partijen. Wat als belangrijk wordt gezien, is op het juiste moment de best passende zorg bieden aan een gezin. Hier is nauwe samenwerking van belang. Een ander geluid is dat alle professionals die zich bezighouden met vechtscheidingsproblematiek nog niet voldoende op de hoogte zijn van elkaar wat ze allemaal doen:

“Het zou natuurlijk heel mooi zijn dat als wij een zaak met het CJG doen dat je ook ontdekt in de praktijk wat elkaars meerwaarde is.” (r.11)

Het is nog onvoldoende duidelijk waar de grenzen liggen van het eigen aanbod en wanneer er ergens anders aangeklopt kan worden. Een van de participanten ziet een belangrijke rol weggelegd voor de gemeente in de verbetering van de samenwerking:

“Juist als gemeente, als CJG, heb je een enorme kans die is ontstaan tijdens de transitie om daar echt een regierol in te pakken en echt alle partijen bij elkaar aan tafel te zetten en dan aan de hand van de keten een soort indeling te maken en met elkaar afspraken te maken.” (r.11)

Daarnaast geeft een aantal participanten aan graag eerder betrokken te worden in het proces. Er is een aantal participanten die de mogelijkheid tot consultatie en advies aanbieden. Hier wordt op dit moment nog nauwelijks gebruik van gemaakt en dit zien zij als een gemis.

“Ik denk dat er gewoon heel veel mogelijkheden blijven liggen. Vooral mogelijkheden om het in een vroeg stadium aan te pakken op een goede manier. Daar zou ik eigenlijk op een vroeg moment de diagnose stellen en de goede verwijzing maken om te voorkomen dat mensen bij jeugdzorg terecht komen. Voorkomen dat er zaken zo escaleren dat de kinderen de dupe van worden. Dat zou ik graag willen. Veel eerder aan de bel trekken.” (r.9)

Als verbeterpunt wordt genoemd het groepsaanbod van Veens en CJG met elkaar te integreren om hier samen in op te trekken. Veens heeft ervaren dat CJG niet voldoende op de hoogte is geweest van hun aanbod en het CJG is toen zelf een aanbod gaan ontwikkelen. De wens van Veens is dat er meer wordt samengewerkt rondom het groepsaanbod.

Ook de ervaringsdeskundigen zijn minder te spreken over de integrale samenwerking. Zij hebben ervaren dat wat de ene hulpverlener op heeft gebouwd door de ander weer teniet wordt gedaan. Hier zou beter samengewerkt kunnen worden.

Conclusie

De ervaringen van professionals en ervaringsdeskundigen rondom de aanpak van vechtscheidingen is onderzocht aan de hand van de volgende deelvraag: ‘Hoe ervaren professionals en ervaringsdeskundigen de aanpak van de gemeente Veendam met betrekking tot vechtscheidingen? Wat is volgens hen succesvol, welke knelpunten ervaren zij en welke verbeterpunten stellen zij voor?’

Ten eerste kan geconcludeerd worden dat de ervaringen van professionals op onderdelen afwijken van de twee ervaringsdeskundigen waarmee gesproken is. De ervaringsdeskundigen zijn er van overtuigd dat het niet mogelijk is om vechtscheidingen te voorkomen. Het CJG daarentegen heeft vechtscheidingen als speerpunt opgenomen in hun preventieplan. Waar professionals het tijdig signaleren van problematische scheidingen als belangrijk zien en inzetten op de samenwerking tussen

signaleerders en het CJG, zien de ervaringsdeskundigen dit als risicovol. Zij vinden het lastig als een derde partij een rol in het conflict heeft. Het delen en doorzetten van zorgen rondom een gezin naar het CJG door bijvoorbeeld huisartsen kan de vertrouwensrelatie tussen de huisarts en het gezin op de proef stellen. Ook de meningen ten aanzien van een adequate aanpak verschillen tussen de ervaringsdeskundigen en professionals. Professionals zetten met hun aanpak in op het herstellen van de communicatie en het stoppen van de strijd tussen ouders, terwijl de ervaringen van de ervaringsdeskundigen leert dat dit juist zorgt voor meer strijd tussen ouders, hetgeen de kans vergroot op meer schade voor het kind.

Daarnaast is een belangrijke conclusie dat de professionals, die een belangrijke rol spelen bij het signaleren van vechtscheidingen ervaren dat zij voldoende toegerust zijn om signalen van vechtscheiding op te vangen en weten dat zij bij het CJG terecht kunnen met hun zorgen.

Ook komt in de interviews naar voren dat professionals een andere visie hebben op de aanpak van vechtscheidingen. Een hulpverlener van het CJG geeft aan dat zij het als haar taak ziet alles gedaan te hebben wat binnen haar vermogen ligt om de strijd tussen ouders te staken, terwijl een hulpverlener in de tweede lijn aangeeft, dat zij door ervaring hebben geleerd soms niet te lang door te gaan met het stoppen van de strijd omdat dat vaak niet in het belang van de kinderen is. Ook de Kinderombudsman (2014) bevestigt dit in zijn onderzoek. Zelfs wanneer de rechter ouders dwingt te stoppen met de juridische strijd en zich te richten op de kinderen, blijkt in de praktijk dat ouders de strijd niet staken.

Naast het in kaart brengen van de ervaringen van professionals en ervaringsdeskundigen met de aanpak rondom vechtscheidingen is er onderzocht hoe de drie uitgangspunten van de transformatie bijdragen aan het verminderen van vechtscheidingen. Het gaat hierbij om: eigen kracht van de jongeren en het gezin, inzetten van het sociale netwerk en integrale samenwerking. Er is naar gestreefd antwoord te geven op de volgende deelvraag: ‘Op welke manier kunnen de uitgangspunten van de decentralisatie een rol spelen in het verminderen van vechtscheidingen?’

De meeste professionals maken gebruik van de eigen kracht van mensen in hun aanpak en dit wordt als essentieel gezien door de ervaringsdeskundigen. De burger wordt meer verantwoordelijk voor het oplossen of voorkomen van problemen in het eigen leven (Movisie, 2013). Eigen kracht zorgt voor een ervaring van toenemende kracht, het gevoel ertoe te doen en erkend te worden als waardevol persoon (Engels, & van der Lelie, 2010). Vanuit de advocatuur komt juist het geluid dat ouders directiever benaderd moeten worden. Zij zien voorbeelden waarbij het juist beter is als ouders minder op hun eigen kracht zouden worden aangesproken.

Wat betreft het inzetten van het sociale netwerk valt op dat de omgeving zowel een positief als een negatief effect kan hebben in een vechtscheiding. Er blijken maar weinig neutrale mensen te zijn in de omgeving van ouders in een scheiding. Uit onderzoek is gebleken dat de sociale omgeving van het gezin van groot belang is voor de kwaliteit van opvoeding van ouders (Kesselring, de Winter,

Horjus, van de Schoor & van Yperen, 2012). Het lijkt dus van belang dat hulpverleners zich bewust blijven van de rol van de sociale omgeving. Door het kind centraal te stellen in plaats van de ouders, merken hulpverleners dat de omgeving eerder bereid is een rol te spelen in de oplossing.

Tot slot is gekeken hoe er integraal wordt samengewerkt binnen de aanpak rondom vechtscheidingen. Het CJG geeft aan dat er – indien nodig – goed wordt samengewerkt met de schuldhulpverlening en de woningbouwcoöperatie. Ook de samenwerking met SAVE wordt van beide kanten als positief ervaren. Tevens zijn scholen, GGD en politie positief over de samenwerking met het CJG. Daar waar aangegeven wordt dat de samenwerking beter kan valt op dat het professionals betreft die elkaar overlappen in het aanbod. Dit geldt voor de preventieve aanpak en deels voor de eerste- en tweedelijnszorg. Met name deze laatste aanbieder pleit ervoor eerder in het proces betrokken te worden, zodat de verschillende expertises kunnen worden afgestemd. Daarmee kan meer gebruik worden gemaakt van de advies- en consultatie functie van de tweedelijnszorg, maar ook van mediators.

Discussie

De discussie vangt aan met een bespreking van de beperkingen van dit onderzoek. Daarna volgen opvallende resultaten. Ter afsluiting volgen aanbevelingen voor de gemeente.

Het onderzoek naar de ervaringen met de aanpak van vechtscheidingen in de gemeente Veenendaal kent een aantal beperkingen. Zo betreft het een kleine onderzoeksgroep en was tijd een schaars goed voor de meeste participanten. Van de signaleerders hebben vier huisartsen en de VVE-regiomanagers niet gereageerd op meerdere verzoeken tot deelname aan het onderzoek. Deze beroepsgroep is daarmee niet vertegenwoordigd in de onderzoeksresultaten. Ook de participatie van jongeren heeft door persoonlijke omstandigheden van de contactpersoon niet kunnen plaatsvinden, ook hun ervaringen zijn derhalve niet meegenomen. Daarnaast bleek het lastig om ervaringsdeskundigen bereid te vinden om te spreken over dit onderwerp. Daarom is er slechts met twee ervaringsdeskundigen gesproken die beiden te maken hebben gehad met een vechtscheiding, maar op dit moment partners zijn van elkaar. Een brief vanuit de gemeente naar relevante ketenpartners waarin het belang van het onderzoek werd onderstreept had wellicht een grotere deelname aan het onderzoek opgeleverd.

Ook rijst de vraag in hoeverre de ervaringen van belangrijke ketenpartners en ervaringsdeskundigen in de aanpak van vechtscheidingen voldoende beeld geeft voor de gemeente om zicht te hebben of zij voldoende “in control is” in haar beleid ten aanzien van vechtscheidingen. Gelet op de grote consequenties voor kinderen bij vechtscheidingen (Amato & Keith, 1991) is het systematisch bijhouden van cliënttevredenheid bij deze doelgroep gewenst. Temeer daar er verschillen in perceptie zijn tussen de professionals en ervaringsdeskundigen in welke hulp adequaat is bij vechtscheidingen. Ook door het systematisch kwantificeren van het vóórkomen van vechtscheidingen

in de gemeente en het monitoren van de effecten van het aanbod voor echt- en vechtscheidingen krijgt de gemeente een beter beeld van de effecten van haar beleid. Een vervolgonderzoek waarbij er meer kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn rondom dit thema is dan ook aan te bevelen.

Uit de literatuur en interviews blijkt dat vechtscheidingen vaak hun oorsprong vinden in ingewortelde conflicten tussen ouders en persoonlijkheidskenmerken van de ouders (Levite & Cohen, 2011; Kinderombudsman, 2014). Dit betekent niet dat ouders geen goede opvoeders zijn, maar dat zij tijdens de vechtscheiding alle aandacht vestigen op de strijd met elkaar en daarmee de kinderen uit het oog verliezen. De hulp vanuit jeugdzorg is – vanuit de bescherming van het kind - dan ook vooral gericht om de focus weer op de kinderen te leggen en rondom opvoedingsvraagstukken de communicatie te normaliseren. Daarmee is de strijd tussen de partners niet bij voorbaat gestaakt. Het is aan te bevelen om meer met de GGZ volwassenzorg samen te werken om daar waar ouders in behandeling zijn ervaringen uit te wisselen en effectieve interventies te ontwikkelen die het gehele systeem omvatten.

Er blijkt een visieverschil te bestaan tussen de advocaat waar mee gesproken is en de rest van de professionals wat betreft het inzetten van de eigen kracht van het gezin. Daar waar de hulpverlening in de meeste gevallen gebruik maakt van de eigen kracht en de regie bij de ouders laat, geeft de advocaat waarmee gesproken is juist te kennen dat naar haar idee in veel gevallen de verantwoordelijkheid te lang bij ouders blijft. De advocaat geeft wel aan pas betrokken te zijn bij ouders die al in hevig gevecht zijn met elkaar. In deze gevallen zouden ouders volgens haar directiever benaderd moeten worden door de rechter. Op dit moment laten rechters ouders te lang proberen het zelf op te lossen door een vorm van ouderschapsbemiddeling aan te bieden, volgens de advocaat. Deze visie staat haaks op die van de huidige hulpverlening en blijkbaar ook op die van de huidige rechtspraak.

Het is de vraag of vechtscheidingen voorkómen kunnen worden door meer gebruik te maken van het sociale netwerk van een gezin, zoals de Winter bepleit bij kindermishandeling (De Winter, 2008). Daar waar het gaat om familie en vrienden blijkt vaak dat zij bij het conflict betrokken zijn. Mogelijk kan de tijdelijke inzet van een neutrale vrijwilliger - die er specifiek voor het kind is – hier soelaas bieden. Uit de literatuur blijkt namelijk dat sociale steun vanuit de omgeving helpt bij het verwerken van een scheiding voor kinderen (Anthonijsz, 2015). Op deze manier wordt het sociale netwerk ingezet om de schade voor het kind te beperken en in mindere mate om de strijd te voorkomen of te stoppen.

Aanbevelingen

In dit onderzoek is een aantal verbeterpunten naar voren gekomen met betrekking tot de aanpak rondom vechtscheidingen in de gemeente Veendam waar de gemeente verantwoordelijkheid voor draagt. Deze verbeterpunten zijn hieronder omgezet in aanbevelingen voor de beleidspraktijk.

Ten eerste lijkt het van belang deskundigheid aan de voorkant te organiseren. In plaats van het stokje door te geven aan een ketenpartner, kan men bij de overdracht meer gebruik maken van een loop. Hierbij worden specialisten eerder ingezet om mee te kijken, te adviseren en consulteren in plaats van pas in beeld te komen als de eerstelijns hulp alles heeft geprobeerd. Op deze manier kan volgens een aantal participanten voorkomen worden dat sommige interventies jaren lang voortduren en daarmee veel vechtscheidingen ook.

Ten tweede blijkt uit dit onderzoek dat professionals in Veenendaal niet voldoende op de hoogte zijn van het aanbod van ketenpartners. Het is soms onduidelijk waar de grenzen liggen van het eigen aanbod en wanneer je een ketenpartner inschakelt. Dit zou een verklaring kunnen zijn waarom de samenwerking tussen sommige ketenpartners nog moeizaam loopt. De gemeente kan hier op inspelen door een sociale kaart te ontwikkelen voor professionals rondom de problematiek van vechtscheidingen.

Ten derde laat dit onderzoek zien dat het lastig is om de doelgroep bij de preventieve aanpak te bereiken. Dit wordt zowel door ervaringsdeskundigen als professionals erkend. Een van de verbeterpunten rondom de preventieve aanpak is laagdrempelig zijn voor ouders en meer bekendheid genereren. In Midden-Brabant hebben zorgaanbieders samen een website ontwikkeld voor (ex-)partners, kinderen en professionals om in een paar stappen de juiste hulpbiedende organisatie te vinden. Dit kan voor gemeente Veenendaal en een aantal omliggende gemeenten van grote waarde zijn. Internet is immers een laagdrempelige manier om hulp te zoeken.

Een vierde aanbeveling aan gemeente is het monitoren van de effecten van het preventiebeleid en het beleid van eerste en tweedelijnszorg. Door de grote impact van vechtscheidingen voor kinderen is het van belang dat het ontwikkelde beleid rond deze problematiek structureel gemonitord wordt om de effecten hiervan vast te stellen en het beleid waar nodig bij te stellen.

Daarnaast is het belangrijk voor de gemeente Veenendaal om regelmatig cliënttevredenheid te meten rondom de aanpak van vechtscheidingen. Uit de resultaten blijkt dat de ervaringen van ervaringsdeskundigen en professionals op een aantal punten van elkaar verschillen.

Verder blijkt uit het onderzoek dat samenwerking tussen jeugdhulp en GGZ volwassenzorg essentieel is omdat de psychische gezondheid van ouders een risicofactor is voor vechtscheidingen. Een aanbeveling voor de gemeente is dan ook te sturen op een nauwe(re) samenwerking tussen het CJG de tweedelijns en de GGZ volwassenzorg.

Tot slot is een belangrijk aanbeveling aan de gemeente om het huidige preventieve aanbod beter op elkaar af te stemmen. Veens en het CJG zouden hier samen in op kunnen trekken en elkaar kunnen aanvullen met hun expertise.

Referenties

- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin* 110, 26-46.
- Anthonijsz, I. (2015). Beter ouderschap door hulp bij partnerrelatie. Hoofdstuk 9 in: Gravesteyn, C. & Aartsma, M. (eds). Meer dan opvoeden. Perspectieven op het werken met ouders, p. 133-150.
- Anthonijsz, I., Dries, H., Berg-le Clercq, T., & Chenevert, C. (2010). Verkennende studie relatieondersteunend aanbod centra jeugd en gezin. *NJI*.
- Ayoub, C. C., Deutsch, R. M., & Maraganore, A. (1999). Emotional distress in children of high-conflict divorce: the impact of marital conflict and violence. *Family and Conciliation Courts Review* 37, 297-314.
- Baar, P. (2002). *Training kwalitatieve analyse voor pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Baitar, R., Buysse, A., Brondeel, R., de Mol, J., & Rober, P. (2012). Toward high-quality divorce agreements: the influence of facilitative professionals. *Negotiation Journal* 10, 453-473.
- Baracs, M. N., & Vreeburg - Van der Laan, E. J. M. (2014). Vechtende ouders, het kind in de knel. Adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen. Kinderombudsman.
- Bieringa, M. (2015). Preventieplan CJG Veenendaal 2015-2017.
- Boeije, H. (2010). *Analysis in Qualitative Research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Cohen, O., & Levite, Z. (2012). High-conflict divorced couples: combining systemic and psychodynamic perspectives. *Journal of Family Therapy*, 34, 387-402.
- De Winter, M. (2008). *Socialization and civil society: How parents, teachers and others could foster a democratic way of life*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Engels, J., & van der Lelie, J. (2010). Eigen kracht, een gezamenlijk proces. *Tijdschrift voor de Verpleegkundigen* 2, 30-32.
- Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (1999). Conflict in marriage: Implications for working with couples. *Annual Reviews Psychology*, 50, 47-77.
- Garber, B. D. (2014). The chameleon child: Children as actors in the high conflict divorce drama. *Journal of Child Custody* 11, 25-40.
- Gemeente Veenendaal (2015). Beleidsplan: De kracht van onze jeugd 2016 - 2019.
- Goorden, O. (2015). Oproep: laten we gezamenlijk een pakket scheidingsinterventies voor preventie en curatie ontwikkelen. *Kind en Adolescent*.
- Haverkort, C., Kooistra-Popelier, M., Spruijt, E., & van der Linde, M. (2015). Brandbrief aan alle gemeenten in Nederland: Veel ouders in de problemen: van bevallingproof naar kindproof. *NJI*.
- Hoefnagels, G. P. *Gelukkig getrouwd, gelukkig gescheiden: bemiddeling en overeenkomst*

- bij trouwen en scheiden*. Amsterdam: L. J. Veen.
- Inspectie Jeugdzorg: Notitie over 'problematische scheidingen'. Verkregen op 1 maart 2016, van: <https://www.inspectiejeugdzorg.nl/documenten/Inspectienotitie>
- Inspectie Jeugdzorg & Inspectie voor de gezondheidszorg. (2013). *Casusonderzoek Zeist: Onderzoek na het overleiden van twee kinderen*.
- Jaffe, P. G., Crooks, C. V., & Poisson, S. E. (2003). Common misconceptions in addressing domestic violence in child custody disputes. *Juvenile and Family Court Journal*, 54, 57-67.
- Jeugdwet (2014). Wet van 1 maart 2014 inzake regels over de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor preventie, ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen. *Staatsblad van het koninkrijk der Nederlanden*.
- Kelly, J. B. (2000). Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: a decade review of research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 39 963-973.
- Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, 52, 354-362.
- Kesselring, M., de Winter, M., Horjus, B., van de Schoot, R., van Yperen, T. (2012). Do parents think it takes a village? Parents attitudes towards nonparental adults involvement in the upbringing and nurture of children. *Journal of Community Psychology* 40, 921-937.
- Lawick, J. van (2012). Vechtscheidende ouders en hun kinderen. *Systeemtherapie* 24, 129-150.
- Lebow, J., & Newcomb, K. (2007). Integrative family therapy for high-conflict divorce with disputes over child custody and visitation. *Family Process* 46, 79-91.
- Lee, C. M., & Hunsley, J. (2001). Empirically informed consultation to parents concerning the effects of separation and divorce on their children. *Cognitive and behavioural practice* 8, 85-96.
- Levite, Z., & Cohen, O. (2011). The tango of loving hate: Couple dynamics in high-conflict divorce. *Clinical Social Work Journal* 40, 46-55.
- Ligtermoet, I., & Okma, K. (2014). Steun voor aanstaande ouders bij ouderschap en opvoeding: Visiedocument voor gemeenten. *NJI*.
- McDonald, R., & Grych, J. H. (2006). Young children's appraisals of interparental conflict: Measurement and links with adjustment problems. *Journal of Family Psychology* 20, 88-99.
- Mitcham-Smith, M., & Henry, W. (2007). High-conflict divorce solutions: Parenting coordination as an innovative co-parenting intervention. *The Family Journal* 15, 368-373.
- Moritsugu, J., Vera, E., Wong, F. Y., & Grover Duffy, K. (2014). *Community Psychology*. New York: Routledge.
- Movisie (2013). *Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid: begrippen*.

ontward.

Rechtspraak: Kamerleden buigen zich over vechtscheidingen. Verkregen op 1 maart 2016, van

<https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Kamerleden-buigen-zich-over-vechtscheidingen.aspx>

Rijksoverheid (2013). *Memories van Toelichting bij de Jeugdwet*. Den Haag: Rijksoverheid.

RMO (2008). *De ontkokering voorbij: Slim organiseren voor meer regelruimte*. Amsterdam: SWP.

RMO (2012). *Ontzorgen en normaliseren: Naar een sterke eerstelijns jeugd- en gezinszorg*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Scharff, K. E. (2004). Therapeutic supervision with families of high-conflict divorce.

International Journal of Applied Psychoanalytic Studies 1, 269-281.

Shapiro, A. F., & Gottman, J. M. (2005). Effects on marriage of a psycho-communicative-educational intervention with couples undergoing the transition to parenthood, evaluation at 1-year post intervention. *The journal of family communication* 5, 1-24.

Spillane-Grieco, E. (2000). Cognitive-behavioral family therapy with a family in high-conflict divorce: A case study. *Clinical Social Work Journal* 28, 106-119.

Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*.

Storksens, I., Roysamb, E., Moun, T., & Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: A longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence* 28, 725-739.

Valk, I. van der, & Spruijt, E. (2013). *Het ouderschapsplan en de effecten voor de kinderen. Universiteit Utrecht: Jeugd & Gezin, Department Pedagogische Wetenschappen*.

Van Yperen, T., & Van Woudenberg, A. (2011). *Werk in uitvoering: Bouwen aan het nieuwe jeugdstelsel*. NJI.

Vries, M. de, & Kossen, J. (2015). *Zo werkt de zorg in Nederland*. Nederland: VvAA en De argumentenfabriek.

Zoon, M., & Anthonijsz, I. (2015). *Van gekibbel tot (v)echtscheiding: Handreiking voor het inzetten van een preventie- en zorgarrangement*. NJI.

Bijlage 1. Participanten en verantwoordelijkheden

De volgende instellen en/of organisatie hebben professionals geleverd voor het onderzoek:

Preventie

Het Centrum voor Jeugd en Gezin Veenendaal (1,2)

Veens Welzijn (3)

Signaleren

Het Centrum voor Jeugd en Gezin Veenendaal

GGD Midden-Nederland (4)

Politie (5)

De Vuurvlinder (basisonderwijs) (6)

Christelijk Lyceum Veenendaal (voortgezet onderwijs) (7)

Interveniëren

Het Centrum voor Jeugd en Gezin Veenendaal

Samen Veilig Midden-Nederland (8)

Mediator (9)

Advocaat (10)

Youké (11)

Bijlage 2. Interviewvragen professional

Introductie

- **Zelf:** Kort vertellen over opleiding en onderzoek
 - o Doel onderzoek: Het doel van dit onderzoek is in kaart brengen wat de ervaringen zijn van professionals en ervaringsdeskundigen met de aanpak van de gemeente Veenendaal als het gaat om vechtscheidingen. Daarnaast wordt er gekeken hoe deze aanpak verbeterd kan worden, met het oog op drie uitgangspunten van de decentralisatie (eigen kracht jongeren en gezin, inzetten sociale netwerk en integrale samenwerking).
 - o Opname – toestemming?
 - o Anonimiteit waarborgen
 - o Toesturen samenvatting interview
 - o Tijdsmanagement (ongeveer 60 min)
- **Informant:** wie bent u en wat doet u?
 - o Wat is uw achtergrond (opleiding e.d.)? Wat zijn uw werkzaamheden?

Algemeen

- Wanneer is er volgens u sprake van vechtscheiding?
- Wat ziet u in uw werk terug als risicofactoren en beschermingsfactoren voor het ontstaan van vechtscheidingen?
- Onderzoek verdeeld in volgende fases:
strijd voorkomen – strijd signaleren – strijd stoppen – schade beperken
- Waar voelt u zich vanuit uw functie verantwoordelijk voor? (op deze fasen wordt dieper ingegaan tijdens het interview)

Strijd voorkomen

Beschrijving:

- Hoe beschrijft u deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Op welke manier worden de uitgangspunten van de decentralisatie betrokken in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
 - o Eigen kracht van jongeren en gezin
 - o Inzetten sociale netwerk
 - o Integrale samenwerking
- In hoeverre wordt gestuurd op deze aanpak door gemeente en/of samenwerkingspartners?

Succesvolle factoren:

- Wat wordt door u als succesvolle factoren gezien in deze fase van de aanpak?
- Hoe dragen de uitgangspunten van de decentralisatie bij aan de succesvolle factoren van deze fase van de aanpak volgens u?

Knelpunten:

- Welke drempels bent u tegengekomen rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Waar zitten de knelpunten bij het gebruiken van de uitgangspunten van de decentralisatie binnen deze fase van de aanpak naar vechtscheidingen volgens u?

Verbeterpunten:

- Welke mogelijkheden tot verbetering ziet u rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Hoe zou de aanpak in deze fase van vechtscheidingen in de ideale situatie eruit zien?
- Hoe zouden de uitgangspunten van de decentralisatie beter ingezet kunnen worden in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen volgens u?

Strijd signaleren

Beschrijving:

- Hoe beschrijft u deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Op welke signalen zou er gelet moeten worden volgens u?
- Welke stappen zouden er vervolgens gezet moeten worden?
- Op welke manier worden de uitgangspunten van de decentralisatie betrokken in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
 - o Eigen kracht van jongeren en gezin
 - o Inzetten sociale netwerk
 - o Integrale samenwerking
- In hoeverre wordt gestuurd op deze aanpak door gemeente en/of samenwerkingspartners?

Succesvolle factoren:

- Wat wordt door u als succesvolle factoren gezien in deze fase van de aanpak?
- Hoe dragen de uitgangspunten van de decentralisatie bij aan de succesvolle factoren van deze fase van de aanpak volgens u?

Knelpunten:

- Welke drempels bent u tegengekomen rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Waar zitten de knelpunten bij het gebruiken van de uitgangspunten van de decentralisatie binnen deze fase van de aanpak naar vechtscheidingen volgens u?

Verbeterpunten:

- Welke mogelijkheden tot verbetering ziet u rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Hoe zou de aanpak in deze fase van vechtscheidingen in de ideale situatie eruit zien?
- Hoe zouden de uitgangspunten van de decentralisatie beter ingezet kunnen worden in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen volgens u?

Strijd stoppen

Beschrijving:

- Hoe beschrijft u deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Op welke manier worden de uitgangspunten van de decentralisatie betrokken in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
 - o Eigen kracht van jongeren en gezin
 - o Inzetten sociale netwerk
 - o Integrale samenwerking
- In hoeverre wordt gestuurd op deze aanpak door gemeente en/of samenwerkingspartners?

Succesvolle factoren:

- Wat wordt door u als succesvolle factoren gezien in deze fase van de aanpak?
- Hoe dragen de uitgangspunten van de decentralisatie bij aan de succesvolle factoren van deze fase van de aanpak volgens u?

Knelpunten:

- Welke drempels bent u tegengekomen rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Waar zitten de knelpunten bij het gebruiken van de uitgangspunten van de decentralisatie binnen deze fase van de aanpak naar vechtscheidingen volgens u?

Verbeterpunten:

- Welke mogelijkheden tot verbetering ziet u rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?

- Hoe zou de aanpak in deze fase van vechtscheidingen in de ideale situatie eruit zien?
- Hoe zouden de uitgangspunten van de decentralisatie beter ingezet kunnen worden in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen volgens u?

Schade beperken

Beschrijving:

- Hoe beschrijft u deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Op welke manier worden de uitgangspunten van de decentralisatie betrokken in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
 - o Eigen kracht van jongeren en gezin
 - o Inzetten sociale netwerk
 - o Integrale samenwerking
- In hoeverre wordt gestuurd op deze aanpak door gemeente en/of samenwerkingspartners?

Succesvolle factoren:

- Wat wordt door u als succesvolle factoren gezien in deze fase van de aanpak?
- Hoe dragen de uitgangspunten van de decentralisatie bij aan de succesvolle factoren van deze fase van de aanpak volgens u?

Knelpunten:

- Welke drempels bent u tegengekomen rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Waar zitten de knelpunten bij het gebruiken van de uitgangspunten van de decentralisatie binnen deze fase van de aanpak naar vechtscheidingen volgens u?

Verbeterpunten:

- Welke mogelijkheden tot verbetering ziet u rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Hoe zou de aanpak in deze fase van vechtscheidingen in de ideale situatie eruit zien?
- Hoe zouden de uitgangspunten van de decentralisatie beter ingezet kunnen worden in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen volgens u?

Bijlage 3. Interviewvragen ervaringsdeskundige

Introductie

- **Zelf:** Kort vertellen over opleiding en onderzoek
 - o Doel onderzoek: Het doel van dit onderzoek is in kaart brengen wat de ervaringen zijn van professionals en ervaringsdeskundigen met de aanpak van de gemeente Veendam als het gaat om vechtscheidingen. Daarnaast wordt er gekeken hoe deze aanpak verbeterd kan worden, met het oog op drie uitgangspunten van de decentralisatie (eigen kracht jongeren en gezin, inzetten sociale netwerk en integrale samenwerking).
 - o Opname – toestemming?
 - o Anonimiteit waarborgen
 - o Toesturen samenvatting interview
 - o Tijdsmanagement (ongeveer 60 min)
- **Informant:**
 - o Wat is uw ervaring met de problematiek rondom vechtscheidingen? Hoe lang geduurd? Nog steeds?

Algemeen

- Wat ziet u zelf als risicofactoren en beschermingsfactoren voor het ontstaan van vechtscheidingen?
- Onderzoek verdeeld in volgende fases:
strijd voorkomen – strijd signaleren – strijd stoppen – schade beperken
- Met welke fase bent u als ervaringsdeskundige in aanraking gekomen en met welke niet?
- Waar zou volgens de ervaringsdeskundige de meeste nadruk op moeten liggen in de aanpak van vechtscheidingen?

Strijd voorkomen

Beschrijving:

- Hoe beschrijft u deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Op welke manier worden de uitgangspunten van de decentralisatie betrokken in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
 - o Eigen kracht van jongeren en gezin
 - o Inzetten sociale netwerk
 - o Integrale samenwerking

Succesvolle factoren:

- Wat wordt door u als succesvolle factoren gezien in deze fase van de aanpak?
- Hoe dragen de uitgangspunten van de decentralisatie bij aan de succesvolle factoren van deze fase van de aanpak volgens u?

Knelpunten:

- Welke drempels bent u tegengekomen rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Waar zitten de knelpunten bij het gebruiken van de uitgangspunten van de decentralisatie binnen deze fase van de aanpak naar vechtscheidingen volgens u?

Verbeterpunten:

- Welke mogelijkheden tot verbetering ziet u rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Hoe zou de aanpak in deze fase van vechtscheidingen in de ideale situatie eruit zien?
- Hoe zouden de uitgangspunten van de decentralisatie beter ingezet kunnen worden in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen volgens u?

Strijd signaleren

Beschrijving:

- Hoe beschrijft u deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Op welke signalen zou er gelet moeten worden volgens u?
- Welke stappen zouden er vervolgens gezet moeten worden?
- Op welke manier worden de uitgangspunten van de decentralisatie betrokken in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
 - o Eigen kracht van jongeren en gezin
 - o Inzetten sociale netwerk
 - o Integrale samenwerking

Succesvolle factoren:

- Wat wordt door u als succesvolle factoren gezien in deze fase van de aanpak?
- Hoe dragen de uitgangspunten van de decentralisatie bij aan de succesvolle factoren van deze fase van de aanpak volgens u?

Knelpunten:

- Welke drempels bent u tegengekomen rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Waar zitten de knelpunten bij het gebruiken van de uitgangspunten van de decentralisatie binnen deze fase van de aanpak naar vechtscheidingen volgens u?

Verbeterpunten:

- Welke mogelijkheden tot verbetering ziet u rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Hoe zou de aanpak in deze fase van vechtscheidingen in de ideale situatie eruit zien?
- Hoe zouden de uitgangspunten van de decentralisatie beter ingezet kunnen worden in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen volgens u?

Strijd stoppen

Beschrijving:

- Hoe beschrijft u deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Op welke manier worden de uitgangspunten van de decentralisatie betrokken in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
 - o Eigen kracht van jongeren en gezin
 - o Inzetten sociale netwerk
 - o Integrale samenwerking

Succesvolle factoren:

- Wat wordt door u als succesvolle factoren gezien in deze fase van de aanpak?
- Hoe dragen de uitgangspunten van de decentralisatie bij aan de succesvolle factoren van deze fase van de aanpak volgens u?

Knelpunten:

- Welke drempels bent u tegengekomen rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Waar zitten de knelpunten bij het gebruiken van de uitgangspunten van de decentralisatie binnen deze fase van de aanpak naar vechtscheidingen volgens u?

Verbeterpunten:

- Welke mogelijkheden tot verbetering ziet u rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Hoe zou de aanpak in deze fase van vechtscheidingen in de ideale situatie eruit zien?

- Hoe zouden de uitgangspunten van de decentralisatie beter ingezet kunnen worden in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen volgens u?

Schade beperken

Beschrijving:

- Hoe beschrijft u deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Op welke manier worden de uitgangspunten van de decentralisatie betrokken in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
 - o Eigen kracht van jongeren en gezin
 - o Inzetten sociale netwerk
 - o Integrale samenwerking

Succesvolle factoren:

- Wat wordt door u als succesvolle factoren gezien in deze fase van de aanpak?
- Hoe dragen de uitgangspunten van de decentralisatie bij aan de succesvolle factoren van deze fase van de aanpak volgens u?

Knelpunten:

- Welke drempels bent u tegengekomen rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Waar zitten de knelpunten bij het gebruiken van de uitgangspunten van de decentralisatie binnen deze fase van de aanpak naar vechtscheidingen volgens u?

Verbeterpunten:

- Welke mogelijkheden tot verbetering ziet u rondom deze fase van de aanpak van vechtscheidingen?
- Hoe zou de aanpak in deze fase van vechtscheidingen in de ideale situatie eruit zien?
- Hoe zouden de uitgangspunten van de decentralisatie beter ingezet kunnen worden in deze fase van de aanpak van vechtscheidingen volgens u?